

HAUGESUND MUSEUM

ÅRSHEFTE 1935 - 1945

UTGITT AV MUSEUMS- OG HISTORIELAGET
FOR HAUGESUND OG BYGDENE

HAUGESUND 1946

SENTRALTRYKKERIET A/S, HAUGESUND

Haugesund Museum

i 10-årsbolken 1935 – 45.

Av C. MAGNE RØNNEVIG

• Da Museums- og historielaget for Haugesund og bygdene den 3. november 1935 passerte den første merkesteinen, 10-års dagen, var laget alt kommet godt på vei mot det målet som ble satt på skipingsmøtet 10 år tidligere: «å samle inn og ta vare på alt som har interesse for byens og bygdens historie og befolkningens livsvilkår og erverv gjennom tidene og hindre at gjenstander av den art blir ødelagt».

Det hadde vært travle arbeidsdager for styret, men det var også en lykkelig og resultatrik tid det kunne se attende på. Det begynte på bar bakke i 1925. Nå var bortimot 3000 ting samla inn, katalogisert og utstilt i lokaler som egnet seg meget godt til museum. Det var dertil blitt et museum som stod for faglig kritikk.

Museet feiret dette første lille jubileet ved å gi ut sin første publikasjon med 10-årsmelding og avhandlinger om Vest-norsk kultur. Videre arrangerte Museums- og historielaget i samband med jubileet et offentlig møte i K. F. U. M.s lokale den 2. desember. Det møtte en hel del folk både fra byen og bygdene. Av programmet for møtet skal her nevnes at museumslagets formann, stadsfysikus R ø n n e v i g ga et utsyn over arbeidet i 10-års bolken, og journalist Heming R. S k r e hadde skrevet en stemningsfull prolog som han selv leste. Museumsdirektør Jan P e t e r s e n var tilstede og bar fram hilsen fra Stavanger museum. Det var all anerkjennelse verd hva en i Haugesund hadde fått ut av museumsarbeidet på så kort tid, sa han bl. a. Museet her hevdet seg alt på en verdig måte blant de norske museer. Men, fortsatte han, det nyttet ikke å kvile på vunne laurbær. Det måtte stadig og sammenhengende arbeid til. Og skulle en komme lenger i Haugesund nå, måtte det nye lokaler til. De nåværende var alt sprengt (dette var i 1935!). Dette måtte være en hovedoppgave for det første.

Disse ordene av museumsdirektør Jan Petersen kan i grunnen

stå som et motto over museets virksomhet i de neste ti årene, den bolken som vi her skal gi et utsyn over. For det ble husspørsmålet og framtidsplanene som stadig opptok styret i disse årene. Alt i 1935 begynte styret for alvor å drøfte planen om eget hus og søke utveier til å skaffe pengemidler til dette formål, og i styrets forhandlingsprotokoll kan en se at det er husproblemet som stadig går igjen gjennom hele 10-års bolken. Mange planer ble drøftet, og mange utveier prøvt. Det ble sendt søknader, grundig motivert og med de varmeste anbefalinger, år etter år til staten, kommunen og til private institusjoner om penger til byggefond.

Særlig kvilte det tungt på museumsbestyrer Døsseland dette at innsamlingsarbeidet kanskje en vakker dag måtte stanse opp av mangel på husrom. For magasineringen var også blitt et problem. I de tre rommene på Lillesund skole, der museet hadde innredet til magasin, var plassen sprengt. En hadde forlenget måttet oppgi å magasinere de innkomne ting slik at en stadig kunne ha oversikten og kunne ta fram etter innføringsbøkene de saker en måtte ha bruk for. Det gjaldt om å nytte ut plassen best råd var. Det ble med andre ord å stable fullt fra golv til tak, slik at det i hvert fall i lengste laget kunne bli et sted å oppbevare tingene.

Utsiktene til eget hus i en overskuelig framtid var imidlertid ikke lyse. Hverken stat eller kommune eller andre viste noen interesse for musestyrets planer om byggefond. Museets egne inntekter var ikke større enn at styret hadde sin fulle hyre med å få budsjettet til å balansere, til tross for at driftsutgiftene var meget beskjedne. Men så lysnet det plutselig.

Konsul H. M. Wrangells store gave Jonas Lies gate 10 og 16.

I styremøte den 23. september 1938 møtte konsul H. M. Wrangell og tilbød museet eiendommen Jonas Lies gate 10 og 16 på Lillesund med påstående murbygning. Den tilhørte hans datter, fru Betzy Nilssen, som var villig til selge. Hvis styret fant at eiendommen kunne nyttes til museum erklærte konsul Wrangell seg villig til å stille til rådighet kjøpesummen, kr. 75,000, som gave til museet. Museumsstyrer Døsseland og formannen i styret, dr. Rønnevig, var av konsul Wrangell informert om dette på forhånd og hadde vært og sett på eiendommen. De mente at huset ville være vel tjenlig til museum. Styret besluttet å ta imot gaven med takk.

Gavebrev på eiendommen i Jonas Lies gate ble sammen med en pengesum på 20,000 kroner til vedlikeholdsfond overrakt museets styre den 16. desember 1938.

Gavebrevet forutsatte en endring i museumslagets lover slik at av styrets 7 medlemmer skulle et medlem oppnevnes av Haugesunds formannskap og et av Haugesunds Rederiforening, begge med varamenn. I årsmøtet som holdtes på konsul Wrangells 80 års dag den 2. januar 1939, ble lovendringen vedtatt. Deretter gikk det samlede styre på gratulasjonsvisitt til konsul Wrangell.

Konsul H. M. Wrangell.

Utover hele høsten hadde styret vært i fullt arbeid med å planlegge ominnredning og flytting. En lang rekke styremøter ble holdt, ofte flere om uken. Straks etter møtet sammen med konsul Wrangell den 23. september søkte styret sakkyndig bistand hos konservator dr. Robert Kloster og Norske Museers Landsforbunds konsulent i byggetekniske spørsmål, arkitekt Kristian Bjerknes, Bergen. Disse to kom til Haugesund og så sammen med museumsstyret på eiendommen. I styremøte 15. oktober la de fram en foreløpig plan for ombygging av huset til museum. Arkitekten hadde bereknet ombyggingen til å koste 50,000 kroner.

Så var det å skaffe pengene. Styret grep med en gang til den utveien som hadde gitt så godt resultat første gangen det skulle innredes lokaler for museet, Pengelotteriets overskudd. Etter konservator Klosters råd ble det søkt om 10,000 kroner i første omgang. Han mente at det da ville være von om å få dette beløpet. Ble det derimot søkt om et større beløp, eller alt på en gang, måtte en rekne med avslag. Formannen, dr. Rønnevig, reiste til Oslo for å legge saken fram for styret i Norske Museers Landsforbund. Resultatet ble at vi fikk de 10,000 kroner det var søkt om.

Men så var det å skaffe de minst førti tusen kronene som det enda måtte til. Styret søkte Haugesunds formannskap om 20,000 kroner, fordelt på to budsjettår. Søknaden ble avslått med henvisning til at budsjettet var sprengt. En liknende søknad året etter fikk

samme skjebne, og det derpå følgende år meddelte rådmannen i en konferanse med styrets formann at han ikke kunne tilrå oppført noe på kommunens budsjett til museets ombygging. Etter det fant styret det hensiktsløst å søke. Men det ble også prøvet andre utveier. Blant annet forhandlet formannen med konsul Wrangell om saka uten at det ble til noen løsning.

Arbeidet med ombyggingsplanene gikk dog sin gang uavhengig av pengesorgene. Etter arkitektens detaljerte overslag ville kostnaden bli om lag 42,000 kroner for selve ombyggingen. Dertil kom 20,000 kroner til flytting og montering av samlingene. Byggemelding ble sendt og etter et par endringer som bygningsrådet forlangte, godkjent i slutten av 1939.

Finansieringen var imidlertid ennå ikke løst. Den siste utvei styret slo inn på var at en fikk foreta en del av ombyggingen, og så utsette resten til det ble penger til det.

En var nå kommet ut på vårparten 1940.

*

På byens fødselsdag, den 3. mars, døde museumsstyrer John A. Døsseland etter et kort sykeleie. Det var et smertelig tap. Det daglige arbeid i og for museet ble det nå slutt på, og vi måtte også foreløpig slutte å ha fast åpningstid.

Hele styret og mange av museets venner fulgte John A. Døsseland til hans siste kvilestad på Christine Elisabeths gravlund. Formannen, stadsfysikus Rønnevig, la en krans på båren fra Museums- og historielaget med takk for det store og grunnleggende arbeidet Døsseland hadde gjort for museet. Også fra Stavanger museum nedla dr. Rønnevig en krans med takk for fortjenstfullt virke for museumssaka.

I styremøte den 29. mars holdt formannen en minnetale over John A. Døsseland og lyste fred over minnet.

«Unter dem Schutz der Deutschen Wehrmacht».

Årsmøtet var innkalt til 12. april. Men så kom den 9. april med Hitlers overfall, og om morgenen den 10. april kom tyske tropper til Haugesund. Det ble ikke noe av årsmøtet. Etter disse ulykkelige hendene møttes styret for første gang den 3. juli. Årsmøtet ble utsatt til neste år (vi reknet vel med at da var vi våre egne herrer

Wrangells gave til museet, Jonas Lies gate 10.

igjen!). Dette første møtet var naturlig nok sterkt preget av den ulykkelige situasjon landet var kommet i. Tyskerne var nå herrer i hele Norge. De siste kampene i Nord-Norge var slutt, og vårt lovlige statsstyre hadde måttet forlate landet.

Også i museet fikk vi ganske snart føle de fremmede makthavere på tennene. Formannen hadde alt vært innkalt til den tyske kommandanten. Museet var blitt tilstillet en *Bescheinigung*, som på tysk manér i meget høgtidlige vendinger ga beskjed om at museet var tatt «unter dem Schutz der Deutschen Wehrmacht». Dette forhindret imidlertid ikke at den samme wehrmacht ganske snart la beslag på museets eiendom i Jonas Lies gate. Styret prøvde både direkte og gjennom Norske Museers Landsforbund å avverge at tyskerne flyttet inn i huset. En viste bl. a. til den ovenfor nevnte «bescheinigung». Men alt var fåfengt. I slutten av august flyttet tyskerne inn, og fra da og til de norske heimestyrkene tok huset i besittelse i de uforglemmelige maidagene 1945, var museumsbygningen tysk offiserskasino, og ellers litt av hvert. I kjelleren holdt de matnyttige tyskere såleis både ku, gris og fjerkre. Det sier seg selv at huset var i en alt annet enn appetittlig stand da de forlot det.

I garasjen i Jonas Lies gate hadde museet lagret tømmeret av to røykstover, den ene fra Haukås og den andre fra Tveitali, begge Sveio herad. Museet hadde kjøpt disse stovene for penger som var stillet til rådighet av Pengelotteriets overskudd til å kjøpe inn hus som var karakteristiske for gammel vestnorsk byggeskikk. Begge stovene var bygd av svært rundtømmer, vokst i Sveio. Laftinga var godt og solid håndverksarbeid. I Haukåsstova var tømmerstokkene opp til 60 centimeter breide. Fagfolk satte alderen på disse stovene til 3—4 hundre år. Tyskerne brøt opp garasjedørene og sagde opp tømmeret til peisved. De svære al-kubbene ga en slik intens hete at treverket innafor peisrammen tok fyr, og brannvesenet måtte rykke ut.

For museet var dette et uerstattelig tap, da en ikke kjenner til at her finst liknende bygninger i dette distriktet. Seinere forsvant også garasjen. Det har ikke lyktes oss å spore opp hvor det er blitt av den.

Oldsaksamlingen evakueres. — Plan for evakuering klar.

Det var klart at med slike erfaringer kunne en ikke feste særlig lit til tyskerens høgtidelige forsikringer om beskyttelse. Styret kunne etter det som var hendt aldeles ikke føle seg trygg på at tyskerne ikke en dag ville ta under sin særegne form for beskyttelse også museets samlinger i Rådhuset eller magasinene på Lillesund skole. Det var alvorlige problemer som reiste seg. Alt på det foran nevnte første møte hadde styret ellers tatt denne sak opp til drøfting. Det ble alt da gjort vedtak om å pakke ned oldsaksamlinga og de sjeldneste og kostbareste ting i samlingene og få dem plasert på et trygt sted. Ved imøtekommenhet fra Bergens Privatbanks herværende ledelse fikk vi plasert dem i bankens panserhvelv.

Innføringsbøkene med register og beskrivelse av gjenstandene ble sendt til Stavanger der konservator Thv. Krohn-Hansen ved Stavanger Museum besørget dem mikrofotografert. Styret gjorde også etter tilråding av o.r.sakfører Steinsnes vedtak om å nytte 500 kroner til å få fotografert mest mulig av museumsgjenstandene. Dette ble også gjort. Fotograferinga var da selvsagt ment som et sikkerhetstiltak om samlingene skulle bli ødelagt. Nå vil de danne grunnlaget for vårt framtidige bildekartotek.

Når det gjaldt samlingene ellers fant styret at det ville bli en stor og kostbar sak å evakuere dem i sin helhet. Det kunne også bli vanskelig å finne en tryggere plass enn lokalene i Rådhuset. De er brannsikre. Såvel golv som tak er av betong, og der er ingen vinduer i veggene, bare små takglugger. Det ble imidlertid utarbeid en plan for fullstendig evakuering i tilfelle det skulle bli påkrevd. Byggmester Osmund Vorå skaffet sammen med Steinsnes på plass pakkasser og lovde å stå for evakueringen. Plass var lovd i tårnkjelleren i Avaldsnes kirke. Kassene stod ferdige i museet under hele krigen. Heldigvis ble det ikke naudsynt å bruke dem, men de er tatt vare på til vi skal flytte inn i eget hus.

Det utsatte årsmøte ble holdt den 18. april 1941. Bare vanlige lagssaker ble behandlet. Til ny varaformann etter John A. Døsseland ble valgt skipsbesiktigelsesmann S. Strand. Red.sekretær N. H. Tuastad hadde som første varamann rykt op i styret etter Døsselands død.

I årsmøtet 1942 ble etter framlegg av Norske Museers Landsforbund foretatt endringer i lovene slik at styret ble utvidet med ett medlem oppnevnt av departementet, idet det var vanlig praksis at staten ble representert i styret til museer som fikk bevilgning av statsbudsjettet. Museet var nemlig, som vi senere skal høre, kommet med på kulturbudsjettet i 1939, riktignok med en beskjedne sum. Etter denne lovendringen er styrets sammensetning: Ett medlem med personlig varamann oppnevnt av departementet, ett medlem med personlig varamann oppnevnt av Haugesunds formannskap, ett medlem med personlig varamann oppnevnt av Haugesunds Rederiforening og fem medlemmer med varamenn valgt av Museums- og historielagets årsmøte.

En N S-aksjon mot styret.

De første årene av okkupasjonstida prøvde hverken tyskerne eller deres hjelpesmenn her heime å blande seg opp i Museums- og historielagets indre anliggender eller museets ledelse. En fikk i så måte arbeide uforstyrret til våren 1942, men da innledet Haugaland krets av N. S. en aksjon mot styret for å få det avsatt og erstattet med folk utpekt av N. S. i Haugesund. Anken mot styret var at det bestod av «det gamle styres menn» og at arbeidet lå helt

nede. Med den innstilling styret hadde var man «tibøyelig til å kalle det sabotasje». Klagen med forslag til nytt styre ble av Haugaland krets av N. S. sendt fylkesfører Hæreid med anmodning om at «det nye styre må bli innsatt snarest». Uerstattelige kulturelle verdier går tapt for hver dag, heter det i klagen. Så gikk saka videre til «kulturdepartementet». Men her gikk det imidlertid ikke så hurtig og glatt som de hadde reknet med som stod bak aksjonen. Saka ble på vanlig vis sendt Norske Museers Landsforbund til uttalelse og det ble også bedt om en utgreiding fra Museums- og historielagets styre. Guldbrand Lunde har sjøl skrevet under dette brevet.

På denne måten fikk styret full greie på saka da alle brev og påteikninger fulgte med, og det var etter hvert blitt en anselig snøball. Styret ga en lengre utgreiding om museumsarbeidet, hva der var gjort før krigen, og de tiltak som var truffet for å sikre samlingene mot ødelegging. Ellers hevdet styret det syn som var det vanlige overalt blant museumsfolk rundt om i landet, at det var uklokt og uforsvarlig å dra ting inn til museene i en tid da de lett kunne bli ødelagt av krigshandlinger. En innskrenket derfor i denne tida arbeidet til det aller nødvendigste. Såvel Museumsforbundet som vår konsulent i museumstekniske spørsmål når det gjaldt den kulturhistoriske avdeling, konservator Kloster og museumsdirektør Jan Petersen støttet kraftig opp om styret, og en hørte etter dette aldri mer til aksjonen.

Et par liknende aksjoner fra N. S.-hold førte heller ikke til noe resultat. Den ene gikk ut på å få et medlem av N. S. ansatt som lønnet museumsbestyrer. Det andre var et forsøk på å slå lokalmuseene på Vestlandet i hop til et sentralmuseum i Bergen.

Det vanlige museumsarbeidet før krigen.

Men nå vil vi gå tilbake igjen og se litt på det vanlige museumsarbeidet i årene etter 1935. De siste årene av tiårsbolken 1925—35 hadde som nevnt vært en rik og interessant tid for museet. Særlig det siste året var oppmuntrende når vi ser på det vanlige og daglige museumsarbeidet. Museet var blitt en institusjon som så smått tok til å leve med i byens kulturliv. Publikumsbesøket var stort, og dermed fikk en også litt penger i kassen. Dette skyldtes Varemessen for Haugesund og Haugaland som holdtes i september 1935.

Museet gikk inn som et ledd i utstillingen, og 4—5 tusen voksne og 4 tusen skolebarn besøkte samlingene i Rådhuset i de to ukene messa varte.

Det dabbet imidlertid av med besøkene etter hvert utover i de første årene. Hos det store publikum gikk museet så smått i gløymeboka. Men det store besøk i messetida hadde skaffet oss mange venner, særlig utover bygdene, og det har vært fruktbringende for museet på annen måte, får vi tro.

Museet hadde ingen faste inntekter utenom de 2—3 hundre kroner medlemspengene ga, og etter hvert som besøket minket av, øket også vanskelighetene med å skaffe de kronene som måtte til for å holde museumsarbeidet gående, og det til tross for at selve driften med konservering og tilsyn var meget billig, og storparten av tingene som kom inn var gaver. I denne sammenhengen må det også nevnes at lærer Døsseland riktig nok var tilsatt som bestyrer, men uten lønn. Han brukte tvert imot ofte av sine egne penger for å dekke de daglige småutlegg.

Det arbeid som ellers måtte gjøres, tok styrets medlemmer på seg, nå som tidligere uten godtgjørelse. Og her må først og fremst nevnes to navn ved siden av Døsseland, det er Skre og Steinsnes. Skres store arbeid i museet er omtalt et annet sted i dette skriftet. Da han i 1936 flyttet til Bergen, overtok Steinsnes arbeidet som sekretær i tillegg til kassererstillingen som han har innehatt helt siden Museumslaget ble stiftet i 1925. Vi må også nevne Steinsnes' kontordame, frk. Yngva Dybdahl-Henriksen. Hun har i mange år gjort et verdifullt arbeid for museet og vært sekretærens høgre hånd.

De første faste tilskot fra stat, kommune og fylke.

Etter hvert som tingene hopet seg opp i magasinrommene og i kister og skap i musélokalene tok imidlertid mangelen på fast faglig hjelp til å gjøre seg sterkt gjeldende. I 1937 reiste Døsseland spørsmålet om å få en museumsutdannet konservator. Styret søkte råd og hjelp hos direktøren ved Stavanger Museum. Han lovte å arbeide for saka, men først måtte en jo ha et økonomisk grunnlag å bygge på. Styret søkte om et fast årlig tilskot på 1000 kroner på statens kulturbudsjett. Søknaden ble varmt anbefalt både av

dr. Jan Petersen og av konservator Kloster. Videre søkte styret om kommunalt tilskot såvel fra Haugesund by som fra landkommunene på Haugalandet og fra Rogaland fylke. Haugesund bystyre løyvde 500 kroner på budsjettet for 1938—39, og på statsbudsjettet for 1939—40 løyvde Stortinget 300 kroner. Også Rogaland fylkesting løyvde 200 kroner i 1939. Seinere fikk museet som fylkestilskot 250 kroner med undantak av 1940—41 da tilskotet var skåret ned til 100 kroner. Det første frie fylkestinget (1945) sette tilskotet opp til 500 kroner.

Sjøsagt hadde styret gjort seg voner om større tilskot, særlig fra stat og kommune. Men en hadde nå allikevel fått «foten innom» som museumsdirektør Jan Petersen uttrykte det da han i et brev til formannen lykkønsket museet med denne bedringen i de økonomiske kårene. Haugesund kommunes bidrag ble ellers for 1940—41 satt opp til 1500 kroner, men året etter redusert til 1000 kroner, og det har det senere vært.

Haugesunds mållag løyvde i 1940 1000 kroner til Museums- og historielaget. Også i 1944 og 1945 fikk vi hvert år 1000 kroner, og i år har vi fått 500 kroner. Mållaget har på denne måten vist en større interesse for vårt arbeid enn noen annen privat institusjon.

Som en ser av dette begynte museet nå etter hvert å få en del faste inntekter, men en var inntil krigen kom likevel ikke kommet på så pass sikker økonomisk grunn at en kunne våge å ansette en lønnet mann, så den planen måtte skuves ut i framtida.

Konsul H. M. Wrangells testamente.

Den 31. august 1942 døde konsul H. M. Wrangell. Han var en av stifterne av Museums- og historielaget for Haugesund og bygdene, og som alt nevnt ga hans store interesse for museumssaka seg praktisk utslag i den store gaven han skjenket laget på 80 års dagen sin. I det første styremøtet etter konsul Wrangells død holdt formannen, dr. Rønnevig, en minnetale der han skildret Wrangells store interesse for fødebyen og hans borgerånd som også i stort monn kom museet til gode.

I styremøte den 10. mars forelå det melding fra byfogden i

Haugesund om at konsul Wrangell i sitt testamente hadde bestemt at 1 million kroner av hans formue skulle nyttes til å opprette et legat. Den årlige avkastning av dette legatet skulle komme en rekke institusjoner i Haugesund til gode. Museums- og historielaget for Haugesund og bygdene er i testamentet tilgodesett med 10 prosent av legatets inntekter.*) Meningen var at dette skulle gi museet et fast økonomisk grunnlag.

I konsul Wrangells testamente var videre ført opp disse sølv-sakene med inskripsjon som skal tilfalle museets samlinger:

Urne fra Norges Rederforbund
Urne fra Haugesunds Rederiforening
Fat fra Haugesunds Sjøforsikringsselskap
Fat fra Haugesunds Rederiforening
Skål fra Haugesunds Sparebank
Ølkrus fra Norsk Saltkompani, Bergen.

Arbeidet med friluftsmuseumsplanen.

Det var lærer Døsselands plan at en burde søke å få samlet et friluftsmuseumsanlegg i eller i nærheten av Haugesund. Idéen bar han nok for seg sjøl i mange år. Men etter hvert som han så hvordan de gamle hustypene forsvant, ble det for ham en brennende sak som han ikke kunne tie med. Da han kom fram med planen i styret fikk han full støtte. — I den første ti-årsmeldingen (1935) er det nevnt at Døsseland dels alene, dels sammen med andre medlemmer av styret foretok reiser i distriktene for å studere gammel byggeskikk.

Det var i 1935 museums- og historielaget for alvor tok opp denne saka. Året før hadde staten etter tilråding av museumsforbundet stilt 500 kroner til rådighet for museet til de første huskjøp, røykstova fra Tveitali i Sveio og ei utebu på Mo i Etne. — Døsseland reiste om sommeren til Bergen og konfererte med konservator Kloster om planen. Kloster mente at her var et grunnlag å bygge på og støttet Døsselands idé. Den gikk ut på å vise

*) Den første utdeling av legatets midler ble foretatt i januar i år.

sammenhengen i vestlandsk byggeskikk gjennom et friluftsmuseumsanlegg med gårder og tun av forskjellig periodetype. Kloster ga det råd at museet til å begynne med burde søke å sikre seg at ingen ting av de gamle særegne bygningsrester forsvant uten at museet visste om det.

Staten stilte i 1937 på ny til rådighet 1500 kroner av Penge-
lotteriets overskudd for museet til innkjøp av gamle hus. Styret fikk nå konservator Kloster til å komme til Haugesund og være med og se på steder som kunne være høvelige for det framtidige friluftsmuseum, og videre hjelpe museet med å ta ut hustyper. I den anledning gikk Døsseland — riktignok meget motvillig — med på å la seg intervju om planene. I intervjuet*) sier han at han har reist over hele museumsdistriktet og vel enda litt mer for å se om det er mulig å finne det materialet som er nødvendig for å realisere planen. I enkelte tilfelle hadde han funnet endog mer enn der var bruk for. Derfor var det han mente det var nødvendig å få en vitenskapsmann til å bedømme og plukke ut det eien-
dømmeligste og verdifulleste av hver sort. — Om plassen for det framtidige friluftsmuseum sier han at han for sin del alltid har tenkt på søre Haraldsvang med Laksefossen, der det før stod kvernhus.

— Men, legger han til, det kan bli trengt om plassen. Bygningene bør ikke ligge for klemmt inntil hverandre, det vil øke risikoen for øydelegging ved brann, og heller ikke virke så naturlig og opprinnelig som en slik samling skal være. Det hele ble for øvrig et pengespørsmål. Og det skulle mange penger til å realisere planen. Det som det gjaldt om først var imidlertid å sikre seg de karakteristiske gamle bygningene mens det ennå var råd å få tak i dem.

I de to årene 1937 og 1938 var styret sterkt opptatt med denne saka og var på farten titt og ofte for å se på gamle hus og tunskipnader. Det ble gjort flere innkjøp. Så kom imidlertid i 1938 gaven fra konsul Wrangell. Styret fikk nå nok å gjøre med husplanene, og friluftsmuseet kom i bakgrunnen. Da krigen kom fant styret det som tidligere nevnt uforsvarlig å foreta mer enn det som var absolutt nødvendig for å søke å bevare museets samlinger og de ervervelser som alt var gjort.

Etter frigjeringa har styret tatt opp igjen tunplanene i samband

*) Haugesunds Dagblad 13/3 1937.

med museets eiendom Jonas Lies gate 10 og 16. Å legge friluftsmuseet der forutsetter imidlertid at museet kan få en del av de tilstøtende eiendommer, og først og fremst at Stavangergata som er planlagt gjennom skaret ved den gamle mølledam sløyfes og helst også fortsettelsen av Henrik Ibsens gate nordover til krysset med Stavangergata.

Et stort flertall i styret er imidlertid stemt for å løse saka på en annen måte, idet det mener at Jonas Lies gate 10 og 16 i alle høve blir for lite for et slikt anlegg.

Av bygninger til friluftsmuseet eier museet nå:

Røykstova og kvernhus på Laupland, Bokn, kjøpt 1936

Stavløe fra Håland, Sandeid, kjøpt 1937

Stampa og kvernhus fra Sveio, kjøpt 1946.

Den nye arbeidsdagen.

Både samlingene i Rådhuset og magasinet på Lillesund skole viste seg heldigvis å være intakt da freden kom. Men der var sjølsagt mye å ta igjen etter fem års krig. Det ble på mange vis som å starte på ny. Skulle det bli skikk på museumsarbeidet nå, måtte det fast hjelp til, en som helt kunne ofre seg for arbeidet. Økonomien var nå også såpass bra at en i hvert fall for en tid framover kunne lønne en mann. I møte den 4. september tilsatte styret redaksjonssekretær Nils Henrik Tuastad til å sette museet istand igjen og styre med samlingene. Han tok til med dette arbeidet i slutten av oktober. Museumsdirektør Jan Petersen var så vennlig å komme til Haugesund og stille opp oldsakavdelingen. Det andre oppstillingsarbeidet gjorde Tuastad.

Lørdag den 15. desember var museet for første gang etter krigen igjen åpent for publikum. Besøket ble uventa stort. Dagen etter, søndag, stod det formelig kø foran inngangsporten i Rådhuset. Den store interesse fra publikums side har holdt seg og besøket er stadig godt. I de to ukene som var att av 1945 besøkte 942 personer museet, og til utgangen av april i år var tallet kommet opp i 3280. Også skolene er begynt å nytte museet i undervisninga i heimstadlære og historie. Vi har hatt opp til fire skoleklasser på en dag. Det ser ut til at interessen for museet er i vekst. Av de besøkende

om søndagene er det ungdommen som er i flertall. Det skulle jo gi løfter for framtida. Nå gjelder det bare å få dem med i aktivt museumsarbeid.

Tilveksten til samlingene i 10-års bolken.

I de første fem åra av denne bolken ble innsamlingen drevet som vanlig. Både museumsstyreren, Døsseland, og andre av styret tok turer rundt i bygdene, og dessuten ble det samlet inn ting fra byen, særlig til sjøfartsavdelinga. — I krigsåra kom det også hvert år inn en del. Men når det var mulig lot en tingene bli ute i bygdene, og de blir nå etter hvert samlet inn til museet. Tilveksten er om lag 600 katalognummer. Det meste faller på jordbruksdeilda. Det kan en i første rekke takke Steinsnes for. Bl. a. har han i krigsåra fått tak i flere treploger, så museet har nå 8 ploger med veltefjøl av tre. I 1943 fikk Steinsnes i Ullensvang spurt opp en krokard, riktig et stasarbeid. Den står nå i museet.** Det er den eneste vi har. Av andre ting kan nevnes at styret (også ved Steinsnes) har kjøpt en samling av arbeider etter den kjente rose-maleren Sven J. Nodland i Førdesfjorden. Museet har også tidligere flere arbeider fra hans hånd. Sølvsamlinga er auka med ei brurekrone av forgylt sølv fra Kåta i Ølen, innkjøpt i 1936.*) Nevnes må også veggmontren med de mange tingene fra D.s. «Karnt»s forlis i Nordsjøen i januar 1937 og «Leda»s strålende redningsinnsats. Denne montren er det siste større arbeidet Døsseland gjorde før han døde.

Museet har også fått tak i flere deler til oppgangssag fra Hardanger. Det var også Døsselands fortjeneste.

Samling fra krigs- og okkupasjonstida.

Etter frigjeringa er museet begynt å samle inn ting fra fremmedveldet og den illegale kampen mot det. Hittil er det kommet inn 60 katalognummer omfattende om lag 150 enkelting. Museet er

*) Krone er bergensk gullsmedarbeid frå 1819. Den ble kjøpt til museet for 760 kroner. Pengene ble innsamlet blant interesserte i Haugesund.

**) Se fig. 21, side 74

til denne samling lovet en del verdifulle ting som ennå ikke er innkommet.

Husspørsmålet er igjen blitt det store problemet. Lokalene i Rådhuset er overfylte, og det er uråd å stille opp mer, hvis ikke det hele skal få fullstendig karakter av magasin. Bygningen i Jonas Lies gate er rekvirert av den kommunale bolignemnda og innredet til leiligheter, fire familier er flyttet inn. Huset vil imidlertid etter de foreliggende ombyggingsplaner ikke gi vesentlig større utstillingsflate enn de nåværende lokaler i Rådhuset, så dette vil heller ikke løse husproblemet når det engang i en nå uoverskuelig framtid kan nyttes av museet. Skal museet fortsette å vokse som det hittil har gjort — og det må vi jo håpe det gjør — da må det nybygg til. I 1950 kan Museums- og historielaget feire sitt 25 års jubileum. Målet må være i de kommende fem år å løse husspørsmålet og dermed gi museet trygge framtidskår.

Styret består for tida av:

*Stadsfysikus C. Magne Rønnevig, formann,
oppnevnt av Haugesund formannskap.
Skipsbesiktigelsesmann S. Strand, varaformann.
O.r.sakfører Svein Steinsnes, kasserer og sekretær,
oppnevnt av Kirkedepartementet.
Skipsreder Erik Bakkevig,
oppnevnt av Haugesunds Rederiforening.
Lærer Holger Askeland.
Tannlege Leif Brande.
Likningssjef Trygve Kongshavn.
Nils Henrik Tuastad.*

C. Magne Rønnevig,
formann.

N. H. Tuastad.